

Edgaras Alanas Po

VARLIŪKŠTIS

Aš niekada nesu sutikęs žmogaus, taip subtiliai suprantančio pokštus, kaip šis karalius. Atrodė, jis gyvena vien tik pokštams. Papasakoti įdomią juokingą istoriją, gerai ją papasakoti – buvo tikriausias kelias pelnyti jo palankumą. Taip jau pasitaikė, kad visi septyni jo ministrai garsėjo kaip gabūs juokdariai. Visi jie buvo panašūs į karalių: augaloti, apkūnūs, nutukę, ir visi – neprilygstami juokdariai. Ar žmonės tunka nuo pokštų, ar pats nutukimas kažkaip nuteikia pokštauti, šito aš taip ir nenustačiau; bet visai tikras dalykas, kad liesas juokdarys yra rara avis in terris (retas paukštis žemėje).

Karalius per daug nekvaršino sau galvos dėl sąmojo subtilumo arba, kaip jis išsireikšdavo, „dvasios“. Valdovas ypač žavėjosi pokšto platumu ir dažnai dėl platumo galėjo pakęsti pokšto ilgumą. Per didelis įmantrumas jį vargino. Rable Gargantua jis vertino labiau už Voltero Zadigą, ir aplamai juokingos išdaigos kur kas labiau atitiko jo skonį, negu žodiniai pokštai. Tais laikais, kuriais vyksta mano pasakojimo veiksmas, juokdariai profesionalai valdovų dvaruose dar nebuvo išnykę. Kai kuriuose didelėse kontinento „valstybėse“ dar buvo laikomi rūmų juokdariai su margais drabužiais ir kepuraitėmis su skambalėliais; už trupinius nuo karaliaus stalo jie turėjo būti visuomet pasiruošę paleisti aštrų sąmojų.

Ir mūsų karalius, suprantama, laikė savo „kvailį“. Mat, jam reikėjo kažkokios kvailybės – jau vien tam, kad atsvertų gilią išmintį septynių išminčių, savo ministrų, nekalbant apie save patį.

Tačiau jo kvailys, arba juokdarys profesionalas, nebuvo vien tik kvailys. Karaliaus akyse jis turėjo trigubą vertę, kadangi dar buvo neužauga ir luošys. Tais laikais neužaugos valdovų dvaruose buvo tokie pat dažni, kaip ir juokdariai; ir daugeliui karalių būtų buvę sunku praleisti dienas (o jos dvaruose ilgesnės, negu kur kitur) be juokdario, su kuriuo galima būtų kartu pasijuokti, ir neužaugos, iš kurio galima būtų pasijuokti. Bet, kaip jau esu pastebėjęs, devyniasdešimt devyniais atvejais iš šimto juokdariai būna nutukę, pilvoti ir nepaslankūs – taigi mūsų karalius buvo labai patenkintas, kad jo Varliūkštis (tokia buvo juokdario pravardė) – trigubas lobis viename asmenyje.

Nėra abejonės, jog „Varliūkščio“ vardą jam davė ne krikšto tėvai, o septyni ministrai, vieningai nutarę taip jį pavadinti, kadangi juokdarys nemokėjo vaikščioti kaip visi žmonės. Iš tiesų Varliūkštis judėjo kažkaip strykčiodamas – lyg pašokomis, lyg repečkomis; tokia jo eisena teikė begalinį pasitenkinimą ir, žinoma, paguodą karaliui, išpurtusio veido pilvūzui, kurį visas dvaras laikė nuostabios išvaizdos persona.

Nors Varliūkščiui keverzinti žeme ar grindimis dėl suluošintų kojų buvo nepaprastai skausminga, tačiau stebėtina raumenų jėga, kurią gamta, tarsi kompensuodama apatinių galūnių silpnumą, suteikė jo rankoms, leido jam rodyti daugybę vikrumo stebuklų, ypač tada, kai reikėdavo lipti medžiais, virvėmis ar kitais panašiais daiktais. Kai jis taip karstydavosi, būdavo daug panašesnis į voverę arba beždžioniuką, negu varlę.

Negaliu tiksliai pasakyti, iš kur Varliūkštis buvo kilęs. Jo gimtinė – kažkokia barbariška šalis, apie kurią niekas nebuvo girdėjęs, esanti labai toli nuo karaliaus dvaro. Varliūkštį ir dar vieną jauną mergaitę, beveik tokią pat neužaugą, kaip ir jis (bet nuostabiai proporcingai sudėtą ir puikią šokėją) vienas nenugalimų karaliaus generolų prievarta išplėšė iš gimtųjų namų kaimyniniame krašte ir pasiuntė valdovui kaip dovaną.

Nėra ko stebėtis, kad tokiomis aplinkybėmis tarp abiejų mažų belaisvių užsimezgė artima draugystė. Labai greitai jie tapo nuoširdžiais bičiuliais. Varliūkštis, nors ir prikūsdavo daugybę pokštų, nebuvo populiarus ir negalėjo Tripetai padėti; bet jinai dėl savo grakštumo ir nuostabaus grožio (kad ir neužauga), buvo visų mylima, žmonės ją žavėjosi; tad ji darė visiems nemažą įtaką ir kiekvienu pasitaikiusiu atveju užstodavo Varliūkštį.

Kartą, neprisimenu kokio svarbaus valstybinio įvykio proga, karalius liepė surengti kaukių balių; o jei dvare buvo rengiamas kaukių balius ar kokia panaši pramoga, tuomet būtinai tekdavo Varliūkščiui, ir Tripetai parodyti savo sugebėjimus. Ypač Varliūkštis buvo toks išradingas, rengiant karnavalinius žaidimus, kuriant naujas kaukes, siuvant kostiumus, jog be jo pagalbos iš tiesų neišsiversi.

Vakaras, skirtas šiai fete atėjo. Tripetai prižiūrint, didinga salė buvo išdailinta visokiausiais papuošalais, kurie turėjo suteikti eclat (pranc.- spindesys) kaukių baliui. Dvarą apėmė laukimo karštinė. Visi jau iš anksto žinojo, kokiais kostiumais jie apsirengs ir ką vaizduos. Daugelis dvariškių prieš savaitę ar net prieš mėnesį išsirinko vaidmenis; visi buvo tvirtai apsisprendę, išskyrus karalių ir jo septynis ministrus. Ko jie svyravo, aš negaliu pasakyti – nebent tik dėl juoko. Bet tikriausiai dėl nutukimo jiems buvo tiesiog sunku apsispręsti. Šiaip ar taip, laikas bėgo; pagaliau, nerasdami kitos išeities, jie pakvietė Tripetą ir Varliūkštį.

Kai abu mažieji draugai atėjo karaliaus šaukiami, rado jį gurkšnojantį vyną drauge su septyniais savo ministrų kabineto nariais; bet valdovas, pasirodo, buvo labai blogai nusiteikęs. Jis žinojo, kad Varliūkštis nemėgsta vyno – vynas vargšą luošį vesdavo į pamišimą, o pamišimas anaipol nėra malonus. Bet karaliui patiko pokštai, ir todėl jam smagu buvo versti Varliūkštį gerti ir (kaip jis sakydavo) „linksmintis“.

- Eikš, Varliūkšti, - tarė jis, kai juokdarys ir jo draugė įėjo į kambarį. – Išgerk šią taurę už čia nesančius tavo draugus (Varliūkštis atsiduso) ir pagelbėk mums savo išradingumu. Mums reikalingi vaidmenys, charakteringi vaidmenys, supranti, kažkas naujo, nebūto. Įgriso vis tas pats. Na, išgerk! Vynas praskaidrins tau smegenis.

Varliūkštis bandė, kaip visuomet, atsakyti koku sąmoju į šį karaliaus palankų mostą, bet tai pasirodė jam per daug sunkus uždavinys. Kaip tyčia tąkart buvo neūžaugos gimimo diena ir paliepimas gerti į čia “nesančių draugų” sveikatą išspaudė vargšui ašaras. Gausūs kartūs lašai lašėjo į taurę, kai varliūkštis klusniai paėmė ją iš tirono rankų.

- A! Cha! cha! cha! - kvatojo pastarasis, kai nykštukas nenoromis ištuštino taurę. – Matai, ką gali padaryti gero vyno stiklas! Žiūrėk, tavo akys jau žiba!

Vargšelis! Jo akys veikiau spindėjo, o ne žibėjo, nes vynas paveikė jo jautrias smegenis ne tik stipriai, bet ir staigiai. Jis nervingai pastatė taurę ant stalo ir peržvelgė visą draugiją pusiau pamišėlio akimis. Visus, atrodė, nepaprastai pralinksmino toks vykęs karaliaus „pokštas“.

- O dabar prie reikalo, - tarė ministras pirmininkas, aptukęs dručkis.

- Taip, - patvirtino karalius, - padėk mums, Varliūkšti. Vaidmenų, mano brangusis, mums visiems reikia charakteringų vaidmenų – cha! cha! cha! – ir kadangi jis tikrai manė iškrėtęs smagų pokštą, jam choru pritarė visas septynetas.

Varliūkštis taip pat nusijuokė, tačiau tik vos vos ir kažkaip dviprasmiškai.

- Na, na, - nekantravo karalius: - argi tau niekas neateina į galvą?

- Aš stengiuosi sugalvoti ką nors naujo, - atsakė nykštukas išsiblaškęs, nes buvo visai apsvaigęs nuo vyno.

- Stengiesi! – piktai suriko tironas. – ką tai reiškia? A-a, suprantu. Tau nelinksma ir norisi daugiau vyno. Še, gerk! – ir pripildęs sklidinai antrą taurę, padavė luošiui, kuris įbedė į ją akis, sunkiai alsuodamas.

- Gerk, sakau tau, - šaukė pabaisa, - arba nešdinkis po velnių...

Nykštukas delsė. Karalius iš įniršio paraudo kaip vėžys. Dvariškiai kvailai šypsojosi. Tripeta, išblyškusi it lavonas, priėjo prie valdovo krėslo ir, parpuolusi prieš jį ant kelių, maldavo pasigailėti jos draugo.

Valandėlę tironas žiūrėjo į ją, apstulbęs dėl tokio akiplėšiškumo. Atrodė, jis nebežinojo, nė ką daryti ar sakyti – kaip geriau išlieti savo pasipiktinimą. Pagaliau, netardamas nė žodžio, smarkiai atstūmė ją nuo savęs ir šliūkstelėjo vyną iš sklidinios taurės jai į veidą.

Vargšė mergaitė šiaip taip atsikėlė ir, nedrįsdama atsidusti, vėl grįžo į savo vietą stalo gale.

Gal pusę minutės viešpatavo tokia mirtina tyła, kad galėjai išgirsti krintant lapą arba plunksnelę. Ją sudrumstė tykus, tačiau šaižus ir pratisas garsas, panašus į dantų griežimą, kuris, atrodė, sklido vienu metu iš visų kambario kampe.

- Kokį... kokį... kokį triukšmą tu čia dabar keli! – paklausė karalius, su įtužiu atsigręždamas į neužaugą.

Apsvaigimas Varliūkščiui buvo, matyt, jau beveik praėjęs, kadangi jis ramiai, drąsiai pažvelgė tironui į veidą ir riktelėjo:

- Aš... aš? Argi tai aš?

- Garsas, atrodo, sklido iš lauko, - įsiterpė vienas dvariškių. – Aš manau, tai papūga už lango galando snapą į narvelio virbus.

-Gali būti, - atsakė valdovas, tarsi nuramintas tokios prielaidos, - bet galėčiau prisiekti riterio garbe, jog tai šis valkata griežė dantimis.

Išgirdęs šiuos žodžius, neužauga nusijuokė (karalius per daug mėgo pokštus, kad pyktų dėl kieno nors juoko), parodydamas eilę didelių, stiprių ir bjaurių dantų. Dar daugiau, jis pareiškė noriai sutinkąs gerti tiek vyno, kiek jam bus pasiūlyta. Valdovas nusiramino. Išgėręs antrą tarę ir, šįkart beveik neapsvaigęs, Varliūkštis tuojau ėmėsi su entuziazmu svarstyti kaukių balius planus.

- Negalėčiau jums pasakyti, koks čia minties ryšys, - pastebėjo jis visai ramiai, tarsi niekad gyvenime nebūtų ragavęs vyno, - bet po to, kai jūsų didenybė sudavėte mergaitei ir šliūkstelėjote jai į veidą vyną – kaip tik po to, kai jūsų didenybė tai padarėte ir kai papūga už lango sukėlė tą keistą triukšmą – aš prisiminiau nuostabią pramogą – žaidimą, paplitusį mano tėvynėje – tokį dažną mūsų kaukių baliuose, bet čia jis visiškai nežinomas. Deja, jam reikia aštuonių žmonių ir...

- Štai jie! – riktelėjo karalius, džiaugdamašis savo įžvalgumu. – Lygiai aštuoni – aš ir mano septyni ministrai. Na, koks tas žaidimas?

- Mes jį vadiname “Aštuoni surakinti orangutangai”. – atsakė luošys, - tai, iš tiesų, puikus pokštas, reikia tik gerai suvaidinti.

- Mes suvaidinsime, - tarė karalius, išsitempdamas ir primerkdamas akis.

- Visą žaidimo grožį sudaro tai, - tęsė Varliūkštis, - kad jis išgąsdina moteris.

- Puiku! – choru subliovė valdovas ir jo ministrai.

- Aprengsiu jus orangutangais, - tęsė neužauga. – Viskuo pasirūpinsiu aš. Panašumas bus toks nuostabus, jog kiti kaukių balius dalyviai palaikys jus tikrais žvėrimis ir, suprantama, baisiai išsigąs ir apstulbs.

- O, tai tikrai nepaprasta! – sušuko karalius. – Varliūkšti, aš padarysiu iš tavęs žmogų.

- Žvanguinamos grandinės dar padidins sąmyšį. Žmonės manys, jog šios beždžionės visu būriu ištrūko iš narvo. Jūsų didenybei sunku įsivaizduoti, kokį įspūdį padarys aštuoni grandinėmis sukaustyti orangutangai, kuriuos didžioji publikos dalis palaikys tikrais, kai jie, rėkdami it paklaikę, įsiverš į išsipusčiusių vyrų ir moterų miną. Kontrastas bus neprilygstamas.

- Taip ir turi būti, - pasakė karalius; visa jo taryba skubiai atsistojo (nes buvo jau vėlu) ir pradėjo vykdyti Varliūkščio sumanymą.

Varliūkštis perrengė būrelį orangutangais labai paprastai, bet panaudotos priemonės atitiko jo tikslus. Šie žvėrys mano aprašomu laiku buvo beveik nematyti nė vienoje civilizuotoje pasaulio dalyje; kadangi neužaugos sumanyti kostiumai teikė maskaradininkams gana žvėrišką išvaizdą ir buvo daugiau, negu reikėjo šlykštūs, taigi jis galėjo tikėtis, kad žmonės su jais atrodys kaip tikri žvėrys.

Karalius ir jo ministrai pirmiausia buvo aprenkti glaudžiai kūną aptempiančiais triko, paskui ištepti degutu. Tada kažkas iš to būrelio patarė prilipinti plunksnas, bet šį pasiūlymą neužauga atmetė, akivaizdžiai įtikinęs visą aštuonetą, jog linai bus kur kas panašesni į tokio žvėries, kaip orangutangas, plaukus. Taigi, prie deguto buvo priklijuotas storas linų sluoksniš. Paskui buvo surasta ilga grandinė. Pirmiausia Varliūkštis apjuosė ją karaliaus liemenį ir pritvirtino, po to apjuosė sekantį dalyvį ir taip pat pritvirtino. Panašiu būdu sukabino ir visus kitus. Kai galų gale visi buvo sukaustyti grandinėmis, jie atsitraukė kiek galima toliau vienas nuo kito ir sustojo ratu. Kad viskas atrodytų dar natūraliau, likusį grandinės galą varliūkštis įtempė kryžmai to rato taip, kad abu skersmenys centre kirstųsi – panašiai daro šiomis

dienomis šimpanzių ar kitų didelių beždžionių gaudytojai Borneo saloje.

Didžioji salė, kurioje turėjo vykti kaukių balius, buvo apvali. Dienos šviesa čia patekdavo pro vienintelį langą labai aukštai lubose. Nakties metu (salė buvo skirta daugiausia naktinėms pramogoms) ją apšvietė didžiulis sietynas, pakabintas ant grandinės, nukarusios pro tą langą. Sietynas paprastai būdavo pakeliamas arba nuleidžiamas su svarsčiu, kuris, kad negadintų salės vaizdo, buvo išorinėje kupolo pusėje, ant stogo.

Salę puošti buvo pavesta Tripetai, bet tvarkant kai kurias detales jai vadovavo labiau prityręs jos draugas neužauga. Varliūkščio pasiūlymu sietynas buvo nukabintas. Vaškas, varvantis nuo žvakių (o tokioje šilumoje šito neišvengsi), būtų sugadinęs brangius svečių drabužius, kadangi perpildytoje salėje neįmanoma visiems laikytis toliau nuo centro, tai yra nuo sietyno. Keliuose nuošalesniuose salės kampuose buvo pastatytos žvakidės, o kariatidėms, kurių stovėjo penkiasdešimt ar šešiasdešimt, į rankas buvo įprasti deglai, skleidžiantieji malonų kvapą.

Varliūkščio patarimu, aštuoni orangutangai kantriai laukė savo eilės pasirodyti iki pusiaunakčio (kada salė bus pilna svečių). Ir vos tik spėjo nutilti laikrodžio dūžiai, jie visi įsiveržė, arba, tiksliau, įsiritė į salę – nes, susipainioję grandinėje, kai kurie eidami parkrito, kiti suklupe.

Svečių susijaudinimas buvo neregėtas, ir karaliaus širdį užliejo džiaugsmas. Kaip ir buvo manyta, dauguma svečių nuožmiai atrodančius padarus palaikė jeigu ne orangutangais, tai kokiais nors kitais tikrais žvėrimis. Daugelis moterų iš baimės nualpo; ir jeigu karalius atsargos dėlei nebūtų liepęs pašalinti iš salės visų ginklų, jam ir jo kompanijai būtų tekę apmokėti šią išdaigą krauju. Visi puolė prie durų, bet karalius buvo liepęs jas užrakinti, kai tik jis įeis į salę, o raktus atiduoti neužaugai, - pastarasis taip buvo pasiūlęs.

Kai sąmyšis visai įsisiūbavo ir baliaus dalyviai jau rūpinosi vien savo pačių saugumu (susijaudinusios minios spūstis kėlė tikrą pavojų), grandinė, ant kurios paprastai karodavo sietynas, ir kuri, jį nukabinus, buvo pakelėta aukštyn, dabar ėmė pamažu leistis, kol kabliu lenktas jos galas atsidūrė kokių trijų pėdų aukštyje.

Veikiai karalius ir septyni jo draugai, aplėkę visą salę, atsidūrė jos centre, po pačia grandine. Tą valandėlę neužauga, visą laiką sekęs jiems įkandin ir kurstęs kelti sąmyšį, pagriebė jų pačių grandinę per vidurį, ten, kur kryžmai kirtosi skersmenys. Žaibo greitumu užkabino ją kabliu, ant kurio kabodavo sietynas; akimirksniu kažkokia nematoma jėga pakėlė sietyno grandinę taip aukštai, kad pasidarė nebeįmanoma pasiekti kabli, o drauge ir orangutangus, kurie pakibo vienas šalia kito, sukišę veidus.

Tuo metu svečiai šiek tiek atsipeikėjo nuo išgąščio ir, supratę visa tai kaip gerai sumanytą pokštą, ėmė garsiai kvatoti, matydami tokią komišką beždžionių padėtį.

- palikite jas man! – suklykė Varliūkštis, kurio šaižus balsas aiškiai nuskambėjo per visą triukšmą. – Palikite jas man. Atrodo, aš jas pažįstu. Jeigu tik galėčiau geriau į jas įsižiūrėti, iš karto pasakyčiau, kas jos.

Repečkodamasis per minios galvas, jis prasibrovė iki sienos; čiupęs iš kariatidės rankų deglą, vėl sugrįžo į salės vidurį, beždžionės vikrumu užšoko ant karaliaus galvos, paskui palipo grandine dar keltą pėdų ir, apšvietęs deglu orangutangų kompaniją, tarsi norėdamas geriau įsižiūrėti, vėl suklykė:

- Tuoju sužinosiu, kas jie!

Po šių žodžių, kai visi baliaus dalyviai, neišskiriant nė beždžionių, tiesiog leipo juokais, juokdarys staiga šaižiai sušvilpė ir grandinė ūmai truktelėjo aukštyn kokia trisdešimt pėdų, kartu nusitempdama išsigandusius ir besirangančius orangutangus, pakibusius tarp grindų ir lango lubose. Varliūkštis, stipriai įsitvėręs grandinę, pasiliko ten pat, virš aštuonių kaukėtų vyrų, ir, kaip ir anksčiau (lyg nieko nebūtų atsitikę), laikė atkišęs į juos deglą, tartum norėdamas sužinoti, kas jie per vieni.

Šis grandinės kilstelėjimas aukštyn taip apstulbino publiką, jog valandėlę salėje viešpatavo mirtina tyla. Ją sudrumstė nestiprus, šaižus garsas, primenąs dantų griežimą, panašus į tą, kuris buvo patraukęs karaliaus ir jo patarėjų dėmesį, kai valdovas šliūkstelėjo vyną Tripetai į veidą. Bet dabar nebuvo jokios abejonės, iš kur šis garsas sklinda. Tai siutuliu apimtas neužauga griežė į iltis panašiais dantimis, įbedęs pilną beprotiško įniršio žvilgsnį į užverstus aukštyn karaliaus ir jo septynių draugų veidus.

- A-ha! – galiausiai pratarė įsiutęs juokdarys. – A-ha! Aš imu atpažinti, kokie čia žmonės! – Ir, tarsi norėdamas geriau apžiūrėti karalių, prikišo deglą prie jo lininio apdangalo, kuris iš karto skaisčiai užsiliepsnojo. Neprabėgus nė pusei minutės, visi aštuoni orangutangai audringai liepsnojo, o minia, apimta siaubo, klykė, žiūrėdama į juos iš apačios ir negalėdamas suteikti nė mažiausios pagalbos.

Pagaliau liepsnos taip įsisiautėjo, kad juokdarys buvo priverstas pasliuogti grandine aukščiau, kur ugnis nesiekė. Minia, sekdamą jo judesius, vėl trumpam nutilo. Tuo pasinaudojęs, neužauga dar kartą prabilo:

- Dabar aš aiškiai matau, kas per žmonės šie kaukėtieji. Tai galingasis karalius ir septyni jo patarėjai – karalius, kuris nesigėdijo mušti bejėgę mergaitę, ir jo septyni patarėjai, kurie pritarė tam smurtui. O aš pats tai esu paprastas Varliūkštis, juokdarys, ir čia paskutinis mano pokštas.

Degutas su prilipusiais liniais degė taip greitai, jog, dar nespėjus neužaugai baigti šios trumpos kalbos, kerštas buvo įvykdytas. Ant grandinių kabojo aštuoni lavonai –

dvokianti, pajuodusi, baisi beformė masė. Luošys nusviedė ant jų deglą, neskubėdamas užsliugė iki pat lubų ir išnyko už lango.

Manoma, kad Tripeta, įsitaisiusi ant salės stogo, padėjo draugui įvykdyti šį ugnies kerštą ir kad jie kartu pabėgo į savo tėvynę, nes nuo to laiko niekas jų nebematė.